

לא רק חינוך גופני – המורה לחינוך גופני ותפקידיו בבית הספר

מאת עמית נתני

לפני כמה שנים התקשר הורה של תלמיד בבית ספר תיכון והתלונן לרכזת השכבה, שבאותה שנה גם הייתה ראש המשלחת לפולין: "איך יכול להיות שהמורה להתעמלות מארגן ומדריך את המסע לפולין של הבן שלי?!" בית הספר הזה היה התיכון בו אני מלמד, ו"המורה להתעמלות" והמדריך הראשי של המסע הבית ספרי לפולין הייתי אני. לא הופתעתי מהפתעתו של אותו הורה, כמו גם לא מתגובתה של אותה רכזת שכבה שהרגיעה אותו. בקרב הציבור הרחב מצטיירת דמותו של המורה לחינוך גופני כאיש עם המכנסיים הקצרים או הטרנינג שמסתובב בתיכון הרבה פעמים כשכדור תחת זרועו ומשרוקית על חזהו. אדיר מילר, מגדולי הקומיקאים בישראל, באחד ממופעי הסטנד-אפ שלו תהה בקול רם למה מורה לחינוך גופני צריך ללמוד ארבע שנים? שנתיים להפעיל סטופר ועוד שנתיים להגיד 'קחו כדור'!?!...

המציאות כמובן שונה. אנסה בשורות הבאות לספר על ניסיוני האישי ועל תובנותי הפרטיות לגבי תפקידיו של המורה לחינוך גופני בבית הספר מעבר למקצועו. אין במה שנכתב משום מחקר או מסקנה מוחלטת אלא התרשמות אישית בלבד שיתכן ואיננה מייצגת.

ההיבט הכלכלי

בעידן הרפורמות של היום כשמנהל בית הספר מקבל אוטונומיה פחות או יותר לשחק עם סל השעות שלו בהתאם להשקפת עולמו ולצרכי המערכת השונים, הולכת ופושטת מגמה ברבים מבתי הספר של איחוד כיתות לשיעורי חינוך גופני. שתיים ואף שלוש כיתות מאוחדות רק לשעתיים שבועיות מה שמצמצם את משרתם של המורים לחינוך גופני באותו בית ספר. על מנת לשמור על מעמדם הכלכלי, כלומר על משרה ועל משכורת הולמת, נדרשים לא פעם המורים לחינוך גופני לקחת על עצמם תפקידים נוספים, כמו חינוך כיתה, אחראי ביטחון ועוד.

עניין וגיוון

אני מחזיק בדעה שכל אדם בכל מקום עבודה צריך להמציא את עצמו מדי פעם מחדש. כך הוא נשמר משחיקה, הוא מוצא עניין בעבודתו כל שנה מחדש, ממילא אדם כזה גם יעבוד טוב יותר. מורה לחינוך גופני שמדי שנה ילמד חינוך גופני ורק את זה, על אף מגוון האפשרויות העצום העומד בפניו בכל הקשור לבחירת פעילויות ומיומנויות הספורט אותן ילמד, אחרי כמה שנים הוא יחוש תחושת מיצוי ורוויה, יתחיל למחזר את עצמו ולשעמם את תלמידיו. אם ייקח על עצמו תפקיד נוסף, אולי ילמד תחום דעת שונה, יחנך כיתה או אפילו יהיה שותף לפרויקט בית ספרי חוצה שכבות, הוא יוסיף תוכן ועניין לחייו המקצועיים.

חינוך כיתה

בסוף השנה הראשונה שלי כמורה צעיר לחינוך גופני בתיכון, שעד אז כל עולמי היה הספורט כמורה לחינוך גופני ובמיוחד כמאמן שחיינים תחרותיים, פנה אליו מנהל התיכון, אישיות חינוכית מהמעלה הראשונה, וביקש שאחנך כיתה. הוא הציע לי לחנך את כיתת המחשוב והבקרה שאז היו בה רק בנים מתוך חשיבה שאני מלמד רק בנים ומטבע הדברים עדיף שאחנך כיתה כזו. המורים הוותיקים לחינוך גופני באותו תיכון, חבריי לצוות, כבר חינו כל אחד בתורו ותמיד חינו כיתה שבה למדו רק בנים או רק בנות ("מזכירות"). ברוב חוצפתי השבתי לו שאני מוכן לחנך רק כיתה רגילה, כלומר כיתה עיונית שבה יש גם בנים וגם בנות. האמת היא שבאותו זמן לא רציתי לחנך. הייתי מאוד עסוק עם הקבוצה התחרותית שלי ובנוסף לא חשבתי שאני מתאים לחנך כיתה ובכל תקופת הכשרתי כמורה לא קיבלתי שום הכשרה לתפקיד כזה וחשבתי לתומי שהמנהל יסרב להצעתי ובא לציון (או לי) גואל... להפתעתי הרבה הוא הסכים! ומצאתי את עצמי מחנך כיתה רגילה שבה היה דווקא רוב לבנות... אותן לא לימדתי בכלל למעט שיעור חינוך פעם בשבוע. 13 שנים ברציפות חינוכתי כשאני משתדל לקחת כיתה י', עת מגיעים התלמידים לתיכון ולסיים איתם בכיתה י"ב. זה היה אחד הדברים היותר משמעותיים שעשיתי בחיי. נכון, היום אני כבר לא מחנך, העבודה הברוקראטית שכרוכה בתפקיד הזה והמפגשים עם ההורים הביאו אותי למסקנה שכדאי שאחפש לי דרכים אחרות לחנך, אבל אני ממליץ בכל פה לכל מורה לפחות להתנסות. מורה לחינוך גופני שמחנך כיתה מעמיד את עצמו באור ובמעמד שונה בבית הספר. הוא שותף לעשייה, לתהליכים חינוכיים וזוכה לעסוק במגוון נושאים שונה מספורט.

תפקידים אחרים

יש היום במערכת החינוך לא מעט מורים לחינוך גופני שהגיעו למשרות ניהול, מנהלים בתי ספר, חלקם משמשים כסגנים או כרכזי שכבה. שש שנים תפקדתי כרכז שכבה בתיכון בו אני מלמד וזו הייתה תקופה בה הרגשתי שבפועל אני משפיע על תלמידים רבים. משרת רכז שכבה היא משרה תובענית ולא מתגמלת יחסית לאחריות ולזמן שאתה משקיע אבל הרגע הזה שאתה הוגה רעיון חינוכי וקבוצה של 320 תלמידים, 9 כיתות, חווה את הרעיון שלך, הופך הכל לשווה. תלמיד אחד, שבזכותך יש לו תעודת בגרות ושנים אחרי בא להגיד תודה כשהוא כבר סטודנט באוניברסיטה, נותן לך משמעות אחרת למקצוע בו בחרת – חינוך. נכון שגם כמורה לחינוך גופני אתה נוגע בחייהם של התלמידים, לפעמים לחיים ממש, אבל כשאתה עושה תפקיד ניהולי, מעגלי ההשפעה שלך גדלים. הרגע הזה שבו אני, המורה לחינוך גופני, יושב בראש ישיבת צוות המחנכים השבועית, או מוביל את המועצות הפדגוגיות על השכבה שלי, הוא רגע רב חשיבות בחיי המקצועיים.

יש כמובן תפקידים נוספים שמנהלי בתי הספר בוחרים לאייש אותם במורים לחינוך גופני שנתפסים בדרך כלל כבעלי יכולת ארגונית מרשימה, כמו אחראי ביטחון בית ספרי. קשה לומר על התפקיד הזה שהוא מעניין במיוחד (לדעתי, כמובן) אבל הוא מתגמל ונותן מעמד חשוב בבית הספר למחזיק בו. יש מורים לחינוך גופני שנבחרים להיות רכזי טיולים ולעיתים רחוקות גם אחראים על התחום הערכי (רכז/ת חברתי), שאגב אלו שני תפקידים שמילאתי בתיכון שלנו במשך שנתיים. אלה תפקידים מאוד מעניינים ומעניקים לך אפשרות לעבוד עם כלל השכבות והצוותים בבית הספר.

תחומי ידע נוספים

בשנה השנייה שלי בבית הספר הציע לי מנהל התיכון להיות ראש המשלחת של המסע לפולין. לא הייתי לפני כן בפולין ולקחתי על עצמי את המשימה שהייתה ברובה ארגונית אבל המסע עצמו זימן לי הזדמנויות ערכיות לא מעטות, כמו שיחות הקבוצה שניהלתי. לא אשכח את התלמיד שניגש אליי תוך כדי המסע (יהיו עוד רבים כמותו בשנים הבאות) וציין לפניי עד כמה הוא מופתע ממני שכמורה לחינוך גופני הוא גילה בי עוד צדדים אחרים...המסע הזה היה תחילתו של מסע הרבה יותר גדול שבשיאו הכשרתי את עצמי ואני היום מדריך קבוצות בפולין ומרצה על הנושא.

לפני כעשר שנים, בקיץ, פנתה אליי מנהלת בית הספר והציעה ללמד שעתיים בכיתה י', שעתיים עיוניות. שאלתי אותה מה היא רוצה שאלמד והיא השיבה – "מה שאתה רוצה"... בחרתי לפתח שיעור שלא היה קיים עד אז בבית הספר, שיעור שאני מלמד עד היום, "מדילמות מוסריות למנהיגות בשואה ועד היום". בימים אלה אני מנצל את הידע שצברתי על נושאים הקשורים לשואה, ובתיכון בו אני מלמד אני מגיש לבגרות בנושא השואה מה שמהווה כבגרות פנימית, 30% מציון הבגרות בהיסטוריה. השיעורים העיוניים האלה, הוסיפו עניין רב לעבודתי היומיומית שרובה כמובן מתבססת על שיעורי החינוך הגופני. נכון, הוספתי לעצמי הרבה עבודה שברובה לא מתוגמלת כמובן. מורי התיכון תמיד מקנאים במורים לחינוך גופני שברוב הזמן לא נדרשים לבדוק מבחנים ועבודות, והנה אני מעמיס על עצמי מטלות, מבחנים והכנת השיעורים לכיתה, מלאכה לא פשוטה כלל ועיקר. עם זאת, מדי שנה, עת בונים את המערכת, אני מקווה שימצאו עבורי אותן שעות, ללמד כיתה שלמה, בנים ובנות, נושאים שגם הם, ממש כמו הספורט, מעניינים אותי מאוד.

אני ממליץ מאוד לכל מורה לחינוך גופני, אחרי כמה שנים, להתעניין ולהתמקצע בעוד תחומי עניין ולנסות ללמד שיעורים נוספים מעבר לשיעורי החינוך הגופני. הדבר יעשיר מאוד את עולמו הרוחני, פנימי ומקצועי של המורה וימצב אותו אחרת בבית הספר בו הוא מלמד.

לסיכום, לעיתים מאילוּצים כלכליים או בגלל צרכי מערכת נדרש המורה לחינוך גופני לעשות בבית הספר דברים נוספים מעבר להוראת החינוך הגופני, לפעמים זה מבחירה. כך או כך לדעתי, המתבססת על ניסיוני האישי, כדאי למורה לקחת את הקושי, או את ההזדמנות, בשתי ידיים כמנוף להתפתחות אישית מקצועית שתתרום לו רבות וכמובן למוסד בו הוא מלמד את תלמידיו.